

Truslen fra de gamle kærestes

Om Facebook som socialt rum og livshistorisk perspektiv

Af Nils Gunder Hansen

'Über die Kreuzung sozialer Kreise' – om de sociale cirklers skæringspunkter. Sådant hedder en central tekst af Georg Simmel (1858-1918), der var en af sociologiens *founding fathers*. Den indgik i Simmels første sociologiske værk, *Über soziale Differenzierung* fra 1890 og blev med meget få ændringer indoptaget i hans store *Soziologie* fra 1908.

Simmel fremlægger her en teori om moderne individualitet, eller måske en snarere en stiliseret, sociologisk beskrivelse af individualiseringsprocessen i historisk perspektiv. Måske er det også et udkast til eller en utopi om, hvordan en fuldt ud realiseret, moderne individualitet egentlig skal forstås i sociologisk perspektiv.

Det antal og den organisering af forskellige cirkler, et enkelt individ kan tilhøre kan, ifølge Simmel, betragtes, som målestok for samfundets grad af udvikling. Det præmoderne individ fra de primitive samfund eller de traditionsbårne, historiske epoker befinder sig inden i et centrum af koncentriske cirkler: han er født på et bestemt sted, og dermed tilhører han også en bestemt familie, slægt, stamme, totem, klan. Han har et bestemt erhverv og er også bestemt med hensyn til sprog, religion, kultur og nationalt tilhørsforhold. Og pointen er, at alle disse cirkler er koordineret med hinanden. De er koncentriske. Individet er på ingen måde verdens centrum, selv om den anskueliggørende geometriske

metaforik kunne forlede til at tro det. Det er omvendt slutproduktet af en række overindividuet virkende kræfter. Individet er sat på plads på en enkel og særdeles tvingende måde, og er på mekanisk vis sideordnet andre sammenlignelige individer. De er varianter af samme type.

I det moderne, differentierede samfund udgør cirklerne eller kredsene i højere grad et komplekst koordinatsystem, der determinerer individet på en specifik måde. Familie- og nationaltilhørsforhold ligger relativt fast, men dertil kommer arbejde, foreningsliv, politisk organisering, religiøst tilhørsforhold, sport og interessegrupper af forskellig art. Pointen er, at de fundamentale ting – fødested, familie – ikke længere automatisk forhåndsbestemmer erhverv, politisk tilhør, religion, med videre, og flere cirkler bliver valgt til af den enkelte. Den givne individualitet bliver da skæringspunktet, mødestedet, for netop denne kombination af kredse, og individer er mere uforudsigelige og mere forskellige end førhen, fordi de krydser kredsene på hver deres individuelle måde.

Man kan, ifølge Simmel, tænke sig de underligste sammenstød. I en nation med almindelig værnepligt kan en person, der uddannelses- og erhvervsmæssigt rangerer højere end en anden, opleve at være underordnet denne anden, hvis han for eksempel er befalingsmand. Hierarkierne bliver fleksible. Og kredsene kan være flettet sammen på ejendommelig måder: arbejdskammerater kan have forskellige kulturelle interesser, der i fritiden ikke vil bringe dem i berøring med hinanden, men derimod med personer fra helt andre erhverv.

I almindelighed sker der med den moderne udvikling det, at folk kan indgå

relationer til andre end blot deres nærmeste og ligesindede. Relationer bliver mere fleksible og mere sagligt end personligt funderet, fordi baggrund, erhverv, interesser med mere løsnes fra hinanden, og det vil, mener Simmel, generelt styrke den gensidige tolerance i samfundet. Fordomme overfor andre erhverv, religiøse grupperinger og så videre, vil blive mindre, når to mennesker kan mødes, og forstå hinanden på et helt tredje grundlag, i en tredje kreds, i forhold til deres respektive erhverv og religion.

Kredsenes koncentriske tvang sprænges i det moderne. Jo flere muligheder og jo flere usædvanlige kombinationer, jo rigere en individualitet står vi med. Der er måske et filosofisk paradoks i denne forestilling, for egentlig betyder individ jo det udelelige, det vil sige en væsenskerne, en essens, men sociologisk konciperer Simmel udeleligheden, som en stadig finere opdeling i - og rekombination af – kredsmæssige tilhørsforhold.

Måske er det lige så meget en drøm, en utopi, som det er en beskrivelse af de faktiske forhold. Andre steder i forfatterskabet kæmper han med individualitetens problem og kan ikke opretholde samme optimisme. I sine skrifter om kulturens krise foregriber han en stor tendens i det tyvende århundredes kulturpessimisme: forestillingen om individets fremmedgørelse, om individet som en lille brik i et stort spil, et tandhjul, der ikke kan se nogen mening med sig selv eller med helheden. Samfundet og kulturen bliver så mekanisk eller fragmenteret, at individet ikke kan danne sig selv som en personlighed. Atter andre steder i det temmelig forgrenede *oeuvre* forfølger han en vitalistisk og metafysisk tanke om det enkelte individs væsenskerne¹.

I 1960'erne tager den danske forfatter og essayist Hans-Jørgen Nielsen - uden at kende Simmel, tror jeg - tråden op og udlægger den moderne individualitet, som dette at kunne bevæge sig mellem mange forskellige sammenhænge og ikke være sat på plads. Nielsen er ikke absolut original, men i slægt med internationale strømninger i perioden: de franske strukturalister, Foucault, sociologen Erving Goffman med det teater-metaforiske samfundssyn, en renæssance for Wittgensteins spil-begreb, men han er et velegnet fokuspunkt, fordi han udmønter en tidstypisk tankegang i et meget slagkraftigt begreb som får stor indflydelse i den danske debat: attituderelativisme².

Nielsen mener, at det overleverede begreb om individualitet, forstået som væsenskerne, er en religiøs levning, en rest af vertikalitet i en horisontal verden. Gud var den store personlighed i den teistiske tankegang, og som skabt af Gud, blev vi til små guder. Men denne tanke holder ikke, målt med den moderne virkelighed. Jeg er et rollespektrum, defineret ved dets socialitet, ved de relationer, det indgår i. 'Når jeg for eksempel det ene øjeblik læser tegneserier og i næste øjeblik er midt i en Beckett-roman for i næste igen at stå og undervise på en skole eller tale om håndbold med naboen, skifter jeg hele tiden spil for at kunne eksistere i en virkelighed blandt andre virkeligheder' (Nielsen, 2006: 41).

Simmel fokuserede på kredsene, som individet kunne gå ind i og ud af. Individet selv forblev i en eller anden forstand det samme hele vejen igennem, blot med forskellige facetter. Nielsen fokuserer på både kredsene og individet, og han radikaliserer tankegangen. Individets personlighed kan skifte afhængig af sammenhængen, vi er ikke kun én, vi har forskellige attituder til forskellige

lejligheder. Det Simmel kaldte kredse, kalder han spil. Virkeligheden består af mange forskellige virkeligheder, der har deres forskellige regelsæt. Og vi har lige så mange personligheder, attituder, som antallet af de spil vi kan indgå i, de regelsæt vi behersker. Der er ingen kerne i individet, og der er ingen overgribende sammenhæng i samfundet.

Hvis man derfor holder fast ved den gamle personlighedstanke, ender man som modernisterne med hele tiden at måtte begræde jegets situation. Det er splittet, disharmonisk, fremmedgjort, kastet ud i en fjendtlig verden, hvor det egentlig ikke hører hjemme. Vi hænger da fast i pessimismen. Men meget af det der har været tolket negativt, behøver ikke længere blive det, siger Nielsen. Man kan ikke basere sit politiske program på førindustriell nostalgi. Virkeligheden er ikke mere dæmonisk, men simpelthen det der foreligger horisonten rundt.

Moderniseringen kommer i faser, og hvor Simmel befandt sig i Berlin omkring år 1900, registrerer Nielsen udviklingen i de år i 1960'erne, hvor gamle Danmark for alvor var under ombrydning. I pagt med optimismen i tiden – der er for alvor gang i opsvinget - placerer han individet i en privilegeret position i forhold til sociale, strukturelle og kulturelle former for tvang. Det hele er spil, man kan spille.

Det er ikke en position, Nielsen fastholder hele livet. Mod slutningen af 60'erne bliver han under påvirkning af den marxistiske vækkelse meget mere opmærksom på magtforhold i samfundet. I sin roman *Fodboldenglen*, fra 1979, er han uhyre bevidst, om det vanskelige i at smyge sin livshistorie og sin klassebaggrund, sin habitus, af sig. Ganske som Simmel kan han ikke konsekvent fastholde sin begejstring for moderniseringsprocessen:

attituderelativismen fra de tidlige 60ere er måske således kun halvt en tilstandsbeskrivelse, og den anden halvdel er da en utopi om individets suverænitet som et uindfriet løfte i moderniteten.

Fremkomsten af internettet og ikke mindst de sociale medier har gjort, at spørgsmålene om tilhørsforhold til sociale kredse og karakteren af personlig identitet i dag må stilles på en anden måde end på både Simmels og Niensens tid. Jeg har ikke forsket specifikt i Facebook (herefter FB) eller andre sociale medier, så jeg vil i det følgende basere mig på min generelle kulturanalytiske viden, kombineret med hvad jeg gennem egen iagttagelse, eget brug og uformelle samtaler med venner og bekendte har samlet op³. Jeg blev oprettet som bruger på FB i 2008, som var det år hvor dette sociale medium virkelig eskalerede i dansk sammenhæng. Jeg er således det, man kalder digital indvandrer til forskel fra digital indfødt.

Før jeg debuterede på FB, registrerede jeg en udbredt, kritisk diskurs om fænomenet. FB var blæremåseri og personlig *branding*. Her fremviste man de mest fordelagtige sider af sit liv. Det, der slog mig, da jeg selv kom ind, var imidlertid det modsatte. Jeg oplevede det som noget helt nyt og anderledes, som enden på attituderelativismen.

Niensens begreb forudsætter, at man hele tiden kun er i ét spil af gangen, med en attitude eller en identitet der svarer til det. Simmels teori om individualitet forudsætter, at man møder den anden et tredje sted. Men på FB er alle spil og alle steder slået sammen, alle kredse ligger oven i hinanden, alle mennesker er til stede samtidig.

På FB møder jeg på én gang alle de slags venner, jeg har. Jeg er venner med

min kone og min ældste søn, med svogre og svigerinder, med nevøer og niecer samt mine kusiner fra Jylland, som jeg kun ser med års mellemrum. Så er der nuværende og tidligere arbejdskolleger fra vidt forskellige arbejdspladser, naboer og genboer, bekendte der går langt tilbage i livet, og folk jeg har mødt i forgårs.

Det interessante - eller prekære som man nu tager det - er, at man på FB, med sine statusser, kommunikerer med alle sine (slags) venner på én gang. De får alle den samme vare. Det er dermed enden på attituderelativismen, som betegnelsen for det forhold at ens identitet kan changere afhængig af, hvem man er sammen med.

Naturligvis iscenesætter man sin identitet. Dette er, hvad vi valgte at sende i dag på vores statusopdatering. Men alle kan kigge med. Man kan ikke længere målrette sin identitet til en bestemt gruppe. Eller rettere: det kan man godt, men ikke uden at alle de andre kan kigge med. En pige, jeg kender, havde egentlig kun oprettet sig som bruger på FB, fordi det var dér, medlemmerne af en forening, hun er med i, kommunikerede med hinanden. De danser en særlig swingdans, der hedder Lindy Hop. Hun så FB som en del af dette foreningsfællesskab, men hun måtte konstatere, at alle mulige andre mennesker fra helt andre kredse i hendes liv nu kunne se hende og kontakte hende. Den gruppe man er i kontakt med, er principielt set altomfattende. Hun kunne ikke bare være Susanne, der danser Lindy Hop.

Man kan dog styre en del gennem sine vennevalg og sine privatlivsindstillinger. Jeg har selv knap 300 venner for tiden og prøver at køre en restriktiv vennepolitik. Jeg foretrækker at kende folk i forvejen, på en eller

anden måde, og det er stadig med en vis undren, jeg ser mig venne-anmodet af folk, jeg ikke aner, hvem er.

Når alle spil bliver slået sammen, opstår der selvfølgelig mærkelige sammenstød, gråzoner og etiske udfordringer. Bør chefer og medarbejdere være venner? Bør offentlige myndighedspersoner undgå FB? Ditte Okman, der arbejdede som presserådgiver for Venstre på Christiansborg, måtte forlade sit job, fordi hun udtalte sig grænseoverskridende om andre mennesker i sine statusopdateringer og tilsyneladende betragtede FB, som et frirum fra de sociale normer der gælder i offentligheden. En politiker som Søren Pind (V) synes bevidst at have spekuleret i FBs gråzonekarakter, når han er fremkommet med barske politiske statements i et privat rum, der dog ikke var mere privat end at det rummede 4000 venner. Ingen, der tænker sig om, undgår en vis form for selvcensur eller *impression management* på FB.

For det er noget helt nyt, at mange forskellige kan forholde sig til én på en og samme gang. Det er i hvert fald nyt for andre end offentlige personer. Det, der kendetegner offentlige personer, er, at alle har en mening om dem og et forhold til dem. Med FB bliver vi, i en vis forstand, alle sammen offentlige personer. Jeg kan se i min egen FB-vennekreds, at forfattere og mediefolk, der i forvejen er offentlige personer, er ivrige brugere. I deres tilfælde bliver der en glidende overgang mellem FB og den personlige hjemmeside eller *fan-sitet*. Mere prekært forholder det sig, som nævnt, for mennesker der er offentlige i en anden forstand, nemlig ved at beklæde et betydningsfuldt embede, hvor privatmennesket (og dets udtryksbehov) bør være underordnet. Men helt enkelt

er det ikke bare at lukke af, for vi lever samtidig i en kulturel epoke, hvor der fra flere sider er en forventning om, at vi skal se mennesket bag embedet.

Et interessant træk ved FBs potentielt altomspændende karakter er, at aldersgrupper (generationer) og andre typer grupper kan få et indblik i hinandens liv. For tidligere generationer var radio og fjernsyn den store nedbryder af vandtætte skotter mellem kulturer, for så vidt man nu kunne høre og se hvordan andre levede. Men i de gamle medier var man underlagt den centrale afsenders vilje. På FB får vi det brugerstyrede indblik.

Noget af det første jeg hørte om FB, var, at dette medium endelig tillod forældre at følge med i deres store børns liv og se, hvad de egentlig gik og foretog sig. Men FB-venskab mellem forældre og børn er også et følsomt område, hvor man som forældre må beherske sig i forhold til kommentarer og indblandinger. Jeg har selv observeret eksempler, hvor forældre reagerer overbæmsret på en sej status, fordi de ikke helt kan knække koden. Og så var der moren, der blev ked af det, da hendes datter under et længere ophold i Canada, skrev 'Endelig hjemme i Calgary!' og replicerede: 'Hvad, er det nu ikke længere Esbjerg, der er hjemme?'. Kommentaren blev slettet efter få timer. Som bekendt kan store børn føle sig voldsomt pinligt berørt over deres forældre, når andre også er til stede, og det skyldes måske, at forældre versus venner er en af vores første og mest fundamentale erfaringer af attitude-relativisme: man er op gennem barndommen i stigende grad én person sammen med sine venner og en anden person sammen med sin familie. Og det potentielle attitude-sammenstød udløser et beredskab af forlegenhed og

pinlighed, som kan finde sted både i virkeligheden og på FB.

Når man er digital indvandrer, er man selvsagt også indvandret på et bestemt tidspunkt og under bestemte livsomstændigheder. Og det kan have en betydning for den måde, man opfatter og bruger mediet på. Det tillader jeg mig at slutte ud fra min egen erfaring.

Min egen første tid på FB i efteråret 2008, var også mit første semester tilbage i en universitetsansættelse, efter at jeg havde været ansat i dagspressen i 16 år. Jeg vidste ikke helt, hvad jeg skulle gøre, da nogle af mine studerende på mit allerførste kursus ansøgte mig som ven. Jeg var usikker på, hvad der var af skrevne eller uskrevne regler på området – der var vist ikke rigtig nogen, fordi fænomenet var *upcoming* – men jeg sagde ja til dem, selv om jeg ved nærmere eftertanke nok burde have sagt nej. Som nyankommen havde jeg ikke nogen særlig hierarkibevidsthed. Jeg var vant til på aviserne at arbejde sammen med, sidde på kontor med og være venner med kolleger, der var langt yngre end mig og ikke meget ældre end de studerende.

På en måde følte jeg også de studerende som min primære sociale kontakt på universitetet. Jeg havde et meget omtumlet 2008. Jeg havde sagt op på Berlingske Tidende i januar, havde været tilknyttet Kristeligt Dagblad hele foråret, og blev så ansat på Syddansk Universitet i august. Tre arbejdspladser inden for syv måneder gjorde, at jeg havde svært ved at finde ud af, hvor jeg egentlig hørte til, ikke så meget institutionelt som emotionelt. Jeg befandt mig i en reel, tidslig krydsning af sociale (arbejds)cirkler, bortset fra at jeg ikke kunne være i dem samtidig.

FB kom som svaret på mine bønner, for nu kunne jeg pludselig opretholde en kontakt med både mine gamle-gamle kolleger på Berlingske Tidende og mine nye-gamle kolleger på Kristeligt Dagblad, samtidig med at jeg orienterede mig i forhold til mine nye-nye kolleger på Syddansk Universitet. Et flydende og virtuelt fællesskab passede vældig godt til den flydende situation, jeg var i. Jeg forestiller mig, at det havde været noget helt andet, hvis jeg var forblevet ansat på Berlingske Tidende og var indvandret til FB herfra. Så havde jeg haft arbejdsbord i et gigantisk kontorlandskab, hvor alle andre også var på FB, og var mine venner, og kunne vinke over til mig, fordi de straks læste den status, jeg lige havde siddet og skrevet. Jeg forestiller mig, at der ville være noget komisk (eller småpinligt) over en så stor fællesmængde mellem det reelle, og det virtuelle sociale fællesskab. Og at det er svært at posere i den virtuelle verden, mens andre kan se ens fysiske krop. Jeg kan ikke helt begrunde det, men jeg tror at ligesom FB, som socialt medium, overskrider grænserne i det fysiske rum, kræver det omvendt, at man taber hinanden lidt af syne i den fysiske verden.

At der kan være en bagside af kredsens sammenklapning, oplevede jeg en gang, de studerende pludselig indbyrdes på FB begyndte at kommentere nogle af mine kolleger. Det kunne sågar finde sted under disse kollegers undervisning, hvor de studerende så sad og, om man så må sige, tog sig til hovedet over det, der kom oppe fra katedret. Det var ikke så rart at se på, samtidig med at jeg følte, at jeg som ven ikke havde bemyndigelse til at påtale det. Eksemplet viser en af de naturlige grænser for den altomfattende gruppe; i praksis kan vi stadig, i mange sammenhænge, have brug for

attituderelativisme, have brug for at være i forskellige spil med forskellige regler, der ikke bliver blandet sammen. Og det er interessant at se, hvordan de sociale medier fremover vil udvikle sig, med hensyn til at imødekomme et sådant behov for segregering. Måske var FB kun en midlertidig ophævelse af attituderelativismen.

Nogle gange, når jeg ude i virkeligheden møder folk, jeg kender, kan jeg blive overrasket over, hvad de ved om min gøren og laden. De har ligesom fri adgang til min korttidshukommelse. Det er selvfølgelig ikke så sært, for de er mine FB-venner, og jeg har selv fortalt dem, hvad jeg har lavet i mine statusopdateringer. Men jeg har ikke tænkt på, at det også var lige netop denne person, jeg henvendte mig til.

Når man skriver en status, tænker man ikke på alle sine knap 300 venner på én gang. Måske henvender man sig ubevidst til én eller nogle få bestemte. Måske anbringer man mentalt, som den implicerede modtager, dem, der selv er mest aktive eller dem, der har en berøring med emnet for statussen. I praksis er det svært, at overskue den kommunikative proces, man selv står bag. Man skriver til alle, eller til ingen, eller til noget underligt, noget midt imellem. FB er måske nok attituderelativismens endeligt, men det er svært, måske umuligt, at geare sig mentalt til den potentielt altomfattende gruppe.

FB påvirker ikke bare vores liv i nuet, men også i et livshistorisk længdesnit. Det er med nettet blevet nemmere at opspore og finde mennesker, man egentlig har tabt forbindelsen med. Og det er med FB blevet lettere at kontakte dem og genoptage forbindelsen.

Men omvendt er det også svært, at lægge mennesker bag sig og selv komme til at forsvinde. Hvad gør mennesker i de sociale mediers tidsalder, når de ikke kan forsvinde fra hinanden? Hvad gør et kærestepar der har været igennem et smerteligt brud, eller et ægtepar der bliver skilt og ikke har børn, der tvinger dem til stadig at være i hinandens liv? Sletter de hinanden som venner? Hvad med de fælles venner? Kan man overhovedet undgå at blive tvunget til at følge elektronisk med i den andens liv?

En kærestesorg kunne være så stor, i hvert fald i min ungdom, at den eneste trøst dog var visheden om, at den anden nu forsvandt radikalt ud af ens liv. Andre gamle kærester kunne man godt være venner med. Mine forældre (født i 1920'erne) fandt det specielt, at vi, den dengang unge generation, kunne blive ved med, at omgås gamle kærester som venner. Det kunne man ikke i deres generation, og det skyldtes måske, at etablerede forhold for dem lå senere i livet og blev opfattet som mere forpligtende. Når forholdet gik i stykker, var det i princippet et helt liv, et kontrafaktisk liv, der nu var udelukket og også skulle blive ved med at være det. Det var meningen, at man skulle tabe hinanden af syne.

En pige, jeg diskuterede FB med kort efter min debut, fortalte en melankolsk, lille historie om en veninde. Denne veninde havde været i et forhold, men hun var ikke tilfreds. Der var ikke noget specifikt galt. Hun følte bare ikke, at han var den rigtige; livet måtte være andet og mere. Så hun slog op med ham. Der skete bare ikke så meget i det nye liv. Hun ventede på andet og mere, men det ville ikke rigtig indfinde sig. Det var som om hun havde fået mindre, i stedet for mere. Ergo begyndte hun nu, for at fordrive tiden, at følge med i den gamle

kærestes liv. Det kunne hun jo via FB. Hun endte altså i den ydmygende situation, at det var hende, der var brudt op, men nu pludselig sad som tilskuer til hans nye liv. Måske var det ham, der havde fået mere.

Rejsen har altid været en populær metafor for livet. Livet er som en rejse, et stadigt opbrud, man kommer videre med sit liv, man lader steder og mennesker bag sig. At leve i moderne forstand, er hele tiden at tabe noget af syne bagud. Livet var ikke en rejse for Simmels præ-moderne individer; de var naglet til stedet. Livet for det moderne menneske bliver som en rejse gennem forskellige kredse og deres skæringspunkter: nye muligheder, nye kombinationer, nye tilvalg. Men når vi anskuer menneskelivet i dets temporale dimension, er det også en rejse mod solnedgangen. Det er ikke en stadig vækst i kombinationer og kredse. Efterhånden som livet går, bliver fremtiden mindre i udstrækning og de realiserbare muligheder mindre i antal, og så kan fortiden komme til at fylde mere. Det er et ikke helt ukendt fænomen, at enker og enkemænd i en fremskreden alder finder sammen med en ungdomskærlighed. Måske mødes man igen til et jubilæum eller via fælles bekendte. Og det viser sig da, at gnisten er intakt hen over de mange års gab af levet liv. Sød musik genopstår.

I en artikel i et formiddagsblad, for nogle år siden, læste jeg om internettet som skilsmisse-dynamo. Det var ikke alle, der havde tid til at vente på enkestanden. Der var også folk, der i utide fandt sammen med deres ungdoms kærlighed og blev skilt fra deres nuværende. Og det var selvfølgelig internettet og FB, der havde en stor andel i det. Man havde indforskrevet en psykolog til at analysere fænomenet: Det er simpelthen blevet så nemt i dag at finde frem til mennesker,

man ikke har set i årtier. Har man først fundet dem, er der en risiko for at man tager kontakt. Måske aftaler man også at genses i den fysiske verden. Og så skal der ikke meget til, før man falder i armene på hinanden, og så har vi balladen. De gamle kærester fører én tilbage i tiden, ikke bare i den banale forstand, at de minder én om gamle dage, og at man kan snakke om gamle dage. Nej, de ser i en vis forstand stadigvæk det unge jeg inden i det gamle. Og man bliver derved også selv ført tilbage til sit jeg fra dengang, til den fase i livet, hvor alt var fantastisk og uprøvet, og hvor man var følelsesmæssigt helt åben. Og det er for stærke kræfter at være oppe imod. Der tegnede sig simpelthen et helt trusselsbillede omkring de gamle kærester. Så vidt jeg husker, var det ikke dokumenteret med nogen form for statistik. Men der var en mærkbar uro ved det nye, sociale mønster, hvor man ikke længere kan tabe mennesker af syne.

Min bedstemor voksede op i det gamle landsbysamfund. Her havde man hele livet den gamle kæreste, som man måske skulle have haft, men ikke fik, inden for synsvidde. Hvis han altså ikke lige rejste udensogns eller blev taget af den spanske syge.

Det ændrede sig med vandringen fra land til by. Det blev meget let at tabe hinanden af syne i det mobile og arbejdsdelte samfund. De gamle kærester fra ungdommen lagde man bag sig, ikke bare eksistentielt, men også geografisk. Gad vide, hvad der egentlig blev af NN, kunne man så drømmende tænke.

Denne moderne æra er nu ved at rinde ud, til fordel for det der allerede før internettets tid, i Marshall McLuhans formulering, hed den globale landsby. Det er den, hvor alle de gamle kærester er inden for elektronisk synsvidde.

Ligesom alle kredse og sociale cirkler kan synes at flyde sammen på FB, er det næsten også som om livets tid bliver reversibel. Alle livsafsnit er til stede på én gang, fordi de mennesker man forbinder med livsafsnittene er til stede. Der er fri passage gennem alle fysiske og sociale rum, og der er fri passage frem og tilbage i livets tid. Sådan er det selvfølgelig ikke i virkeligheden, hvor tidens gang stadig er irreversibel, men det kan virke sådan.

Ny teknologi er fascinerende, fordi den ikke bare giver nye, specifikke muligheder, men fordi den også ofte formidler en mere diffus fornemmelse af, at de mest fundamentale menneskelige livsvilkår bliver radikalt modificeret. Det gør de ikke. Mennesker kan for eksempel godt dø, selv om de har en e-mail adresse. I dag er det et trivielt faktum, men første gang jeg oplevede det, for fjorten år siden, følte det meget mærkeligt og uvirkeligt. På den måde er der en vis konsekvens i, at amerikanske iværksættere nu har lanceret en internet-service, hvor man efter sin død kan blive ved med at sende jule- og fødselsdagshilsener til familie og venner. Servicen bærer navnet I-postmortem (jeg-efter-døden)⁴.

Noter

¹ For en kulegravning af Georg Simmels værk og de indbyrdes spændinger mellem sociologi, kulturteori og livsfilosofi se Hansen, Nils Gunder. 1991. *Sansernes sociologi. Om Georg Simmel og det moderne*. Viborg: Tiderne Skifter.

² Hans-Jørgen Nielsens skrifter om attituderelativisme kan læses samlet i Nielsen, Hans-Jørgen. 2006. *Nye Sprog, Nye verdener – udvalgte artikler om kunst og kultur*, Viborg: Gyldendal: 26-42.

³ For en forskningsbaseret introduktion til centrale aspekter ved Facebook se Sørensen, Anne Scott. 2010. 'Facebook – i et hverdagslivsperspektiv' in Mai, Anne-Marie og Sørensen, Anne Scott (red.). *Interstitiel*. Odense: ILKM.

⁴ Se artiklen 'Send besked fra graven til dine efterladte' in *Kristeligt Dagblad*. 22. september 2011.

Referencer

Hansen, Nils Gunder. 1991. *Sansernes sociologi. Om Georg Simmel og det moderne*. Viborg: Tiderne Skifter

Nielsen, Hans-Jørgen. 2006. *Nye Sprog, Nye verdener – udvalgte artikler om kunst og kultur*, Viborg: Gyldendal.

Scott Sørensen, Anne: 'Facebook – i et hverdagslivsperspektiv' in Mai, Anne-Marie og Scott Sørensen, Anne (red.). 2010. *Interstitiel*. Odense: ILKM.

Simmel, Georg. 1968/1908. *Soziologie*. Berlin: Duncker & Humblot.